

панування світлої радості. Перший розділ «Hostias» звучить дуже спокійно, як світла прониклива розмова з Богом, а другий повторює фугу з попередньої частини. «Sanctus» та «Osanna» демонструють урочистий, стримано-тріумфуючий характер. Фінал Реквієму побудовано на матеріалі перших номерів зі зміненним вербальним текстом.

Таким чином, стилістика Requiem В. А. Моцарта вимагає від виконавців перш за все точності відтворення нотного тексту автора через культуру інтонування, надзвичайного слухового контролю з метою відтворення усіх нюансів фактури, артикуляції, тембрової палітри (як при виконанні вокально-хорових партій, так і оркестрових). Яскраве, переконливе втілення цих особливостей у поєднанні зі стриманістю та лаконічністю, властивій музиці класицизму, визначає якість виконавської інтерпретації твору.

Список використаних джерел:

1. Вербицька-Шокот І. *Жанр реквієму в хоровій творчості українських композиторів порубіжжя тисячоліть*. Дис. ...канд. мистецтвознавства Харківський національний університет мистецтв ім. І.П.Котляревського. 2007.
2. Лісниченко І. *Реквієм Д. Форреста: рівні композиторської та виконавської інтерпретації* (Master's thesis). 2021
3. Москаленко В. Г. Аналіз у ракурсі музичної інтерпретації. *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*: науковий журнал–К, (1), 2008. С. 106-114.
4. Ніколаєвська, Ю. В. *Homo Interpretatus в музичному мистецтві ХХ — початку ХХІ століть*: монографія. Факт. 2020.

Марія Черторижська

ДУХОВНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ХОРОВИХ ТВОРІВ В. СТЕПУРКА

Характерною прикметою творчості сучасних композиторів є незгасаючий інтерес до духовної тематики, яка охоплює традиції риторики, гомілетики, герменевтики, релігійної комунікації. На сьогодні існує потреба у розробці таких методів і підходів, які б сприяли поглибленому розумінню специфіки релігійної музичної мови та творів духовної тематики загалом. Одним з наукових підходів на цьому шляху може стати духовно-семантичний, спрямований на аналіз музики як знакової системи,

запропонований О. Александровою [1]. Даний метод дозволяє повніше охарактеризувати світогляд композиторів в контексті їх стилю й виявити духовну семантику музичної мови, а також функції поетичного слова (за його наявності) як підґрунтя релігійних символів і смислів у вокально-хоровій творчості.

В. Степурко – без перебільшення, непересічна і багатовимірна постать у часопросторі української музичної культури сьогодення. Його діяльність цілком підходить під визначення *феномену універсальної творчої особистості*, розглянутого О. Комендою в аспекті *діяльнісного універсалізму*. Це проявляється в життєтворчості В. Степурка через «... жанрово-стильову багатогранність творчості <...>, глибину <...> художніх узагальнень, смислову всеохопність художніх концепцій, присвячених вічним питанням, <...> винятково високу міру творчого обдарування» [6, с. 18].

Композитор реалізував себе у широкому колі жанрів, проте щирі любов і величезну популярність серед слухачів, виконавців, музикознавців, здобула хорова творчість композитора, де він розкрився найбільш продуктивно. Саме у його духовній музиці прослідковується поєднання автентичного і традиційного з новаційним, бо він є творцем «... особливих сакральних творів, стилістика яких орієнтована на етнокультуру, на національне українське коріння мистецтва» [2, с. 151]. Завдяки хормейстерській практиці, викладацькій та композиторській діяльності, В. Степурко досконало володіє хоровим письмом, є майстром живого відчуття хорового звучання та надзвичайно чуйним до виконання своїх творів.

Особливе місце в творчості композитора посідає цикл «Монологи віків. Псалмодія для мішаного хору і солюючих інструментів» у 14-ти частинах [7]. На прикладі даного твору християнська семантика простежується, починаючи з назви композиції – *псалмодія*; відображена у вербальній першооснові – *канонічний текст*, взятий з Псалтиря; продемонстрована у

тембровому виборі; закарбована в числовій символіці; втілена у драматургії твору.

Псалмодія «Монологи віків» має композиційно-драматургічні особливості, що простежуються на макро- та мікрорівнях. Підпорядкування кожної частини твору єдиному задуму віддзеркалює макросферу: цикл побудований як одна велика містка проповідь, що охоплює сюжет всієї історії людства – від закладин світу, Старого Завіту, через хресні муки та подвиг Ісуса Христа до майбутнього, прийдешніх поколінь. Мікросфера виявляється на рівні кожного твору як цілісної побудови, що розкриває конкретну християнську тему. Крім того, у циклі наявне унікальне драматургічне рішення, яке демонструє чітку кристалізацію концептів соборності та особистісної молитви.

Усі частини об'єднані тематично в невеликі, але завершені композиції по два твори (за спільним солюючим інструментом та логікою назв частин), де кожен перший твір в групі – відображає ідею соборного зібрання віруючих, спільної молитви від імені народу, а кожен другий – переключає до молитви особистої, внутрішніх переживань людини. Ці два концепти пов'язані і взаємодіють між собою – і соборність, і індивідуальна молитва спонукають до духовного зростання.

Характерною ознакою «Монологів» є наскрізний символізм. Більш виразно він прослідковується в тембрових рішеннях на рівні зіставлення частин та «... об'єднує тексти псалмів у музичну містерію про Трійцю, подвиг Христа, біль, який несе зречення, радощі у вірі» [5]. Використання вірменського музичного інструменту з тисячолітньою історією – дудука, асоціюється з Ноевим ковчегом і Араратськими горами. Флейта теж відносить до прадавнини, бо споконвіку супроводжувала людство у різноманітних художніх втіленнях. Труба як «небесний» інструмент, що багаторазово згаданий у Святому Письмі від створення світу до подій Апокаліпсису, є символом могутності і влади Господа Саваофа, а також влади земних царів. Барокові традиції проростають у дуетах *solo* скрипки спільно з сопрано, і *solo* альту (інструменту) з тенором, занурюючи слухача у

події страстей і пасіонів. Приглушений голос віолончелі – найбільш вдале рішення для зображення печальних і трагедійних сторінок історії людства. Звучання саксофону репрезентує ритм сучасності.

Однією зі складових духовно-семантичного підходу є виявлення числової символіки. За формою – це 14-частинний цикл, де сама кількість частин є символічною і не випадковою для іудео-християнської релігії: «14» нагадує біблійні рядки про родовід Христа по 14 поколінь (Біблія, Мт. 1:17). Думка про вищенаведені покоління вбачається небезпідставною, особливо якщо відштовхуватись від назви і концепції даної псалмодії («Монологи віків»). Середня (центральна) частина № 7 «Пророцтво про муки Ісуса та Його славу» (Пс. 21) присвячена Великому Подвигу Христа, Його стражданню та майбуттю, яке людство отримало через Його жертву. Боговтілення і є центральною точкою літочислення. Кількість *чотирнадцять* – це подвоєне *сім*, котре здавна вважалося священним числом (символіка повноти і довершеності). Ці ж 14 частин у циклі якраз-таки діляться на групи по дві, які об'єднані одним солюючим інструментом, що чергуються наступним чином. Квадрівіум непарних – це духові: I. дудук, III. флейта, V. труба, VII. саксофон. Трівіум парних – струнно-смічкові: II. скрипка, IV. альт, VI. віолончель. Тут знову можна вдаватись до символіки чисел: «Трійця» струнно-смічкових (три іпостасі Бога, три складові живого єства людини – дух, душа і тіло) й «ангельська» *четвірка* (чотири Євангелія, істоти з чотирма ликами біля престолу Божого, сторони світу, роги жертовника у Старому Завіті, вершники Об'явлення тощо).

Невід'ємною складовою духовно-семантичного підходу є визначення жанрової поетики. Досліджуваний цикл композитор іменує псалмодією, що в даному випадку реалізовано в різних утіленнях, відповідно до визначень цього поняття. Узагальнимо розрізнені тлумачення цього багатовимірного явища в музикознавчій науці. Псалмодія – це: спів псалмів у *вільній ритмічній мелоречитаві*; збірник релігійно-моралістичного спрямування на основі псалмів; суттєва, центральна *частина* католицького богослужіння – Літургії Годин, що передбачає вільне розташування псалмів та їх

інтонування; *спів, що виконується під акомпанемент* струнного інструменту, зазвичай арфи; *форма молитви*; літературно-музичний *архетип*: псалмодія – не тільки комплекс прийомів, але, – акт, форма і практика побудови й реалізація певної тексто-звукової структури, що виконується згідно з загальними принципами, які існують, повторюються або час від часу змінюються від їх походження до наших днів [8].

Багатовікову національну хорову духовну музичну традицію В. Степурко продовжує у прийомах хорового письма, у поєднанні сольного звучання з ансамблевим (респонсорність), зіставляючи різні групи хору (антифонність), що є характерною рисою українського автентичного та біблійного способу співу, монодійності і псалмодіювання.

Отже, духовно-семантичний підхід до аналізу хорових творів сприяє осмисленню як глибинних смислів і символів музичної мови, так і *місії* сучасного митця – за участю мистецтва впливати на духовну свідомість суспільства. Авторське прочитання В. Степурком богослужбових, сакральних текстів розширює можливості композиторського тлумачення канонічних жанрів, їх філософсько-поетичного осягнення.

Список використаних джерел:

1. Александрова О. Духовно-семантичний підхід до вивчення музичного твору. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти* : зб. наук. ст. / ХДУМ ім. І. П. Котляревського / ред.-упоряд. Л. В. Шаповалова. Харків : Вид-во ТОВ «С.А.М.», 2018. Вип. 46. С. 154–165.
2. Бакумець А. Жанрово-стильові особливості хорових циклів українських композиторів кінця XX – початку XXI століття : дис. ... док. філософії. Київ, 2021. 253 с.
3. Бардашевська Я. Визначальні мотиваційні чинники в семантичному зрізі концепцій хорової акапельної творчості Віктора Степурка: до проблеми світогляду митця. *Студії мистецтвознавчі*. 2014. Число 1. С. 145–151.
4. Василенко О. Авторський аналіз музики як тенденція творчості сучасних європейських композиторів (на прикладі Віктора Степурка). *Мистецтвознавство України*. 2019. № 19. С. 55–62.
5. Д'ячкова О. «Світ ще не втрачено, якщо людина може освячувати хліб і воду»: За псалмодію «Монологи віків» композитора Віктора Степурка висунуто на здобуття Шевченківської премії. *День*. 2012. 20 жовтня. URL: <https://day.kyiv.ua/article/taym-aut/svit-shche-ne-vtracheno-yakshcho-lyudyna-mozhe-osvyachuvaty-khlib-i-vodu> (дата звернення: 20.10.2023).
6. Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : дис. ... док. мистецтвознавства. Київ, 2020. 519 с.
7. Степурко В. Монологи віків. Псалмодія для хору та солюючих інструментів [Ноти]. Київ : Камерний хор «Київ», 2016. 68 с.
8. Nowak A. T. Psalmodya jako archetyp europejskiej kultury muzycznej. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. Warszawa : Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, 2009. T. 54, N. 3–4. S. 255–273.